

FERESTRE

*BUCUREȘTI, ANUL III, nr. 1
FEBRUARIE 2012*

*REVISTĂ EDITATĂ DE SITE-UL WWW.ISANOS.RO
Realizator tehnic: DRAGOȘ RĂDUȚU*

MOTO:

Trebuie să tindem mereu spre realizarea ideii de bine, generozitate și frumusețe, nici o operă literară nu poate trăi fără ele. Puterea pe care Dumnezeu ne-a dat-o trebuie s-o întrebuițăm bine, încât în urma noastră arta să devină mai bogată și oamenii mai buni.

MAGDA ISANOS

LUCIA OLARU NENATI

*FOTOGRAFIA LUI
EMINESCU*

Am primit de la cineva una dintre cele patru fotografii ale Poetului înrămată în chip de tablou, pe carton galben, vechi, nu știu dacă realizată ca fotografie sau desenată fin în peniță. Este ultima lui fotografie, aceea în care lumina lui este stinsă, figura prăbușită în interior de prea marea combustie care a consumat-o, de prea multa oboseală care l-a ajuns.

Am așezat-o la loc de cinste, dar nu-mi plăcea s-o privesc; mă întrista și mă apăsa nedefinit

figura lui de acolo. Nu-mi rosteam explicit nici în gând că nu-mi place, că nu mă simt în largul meu în fața tabloului cu chipul lui învins, ca un memento al perisabilității omenești. Apoi, după o călătorie în Basarabia, aceea care mai păstrează invincibil și incoeribil, oricâte lecții i s-ar fi administrat ca să se “civilizeze”- precum incașii la venirea spaniolilor – sufletul robust și îndelung vibrator al esențelor românești, după ce propriul meu suflet, nici el mai corijabil sub acțiunea aceluiași forțe de reeducare (precum cele celebre de la Pitești!) s-a întîlnit cu al lor, iar și iar, ca amintire a acelui moment de concentrare a energiilor luminate aduse împreună în ultima zi de lumină deplină a unei veri, ei mi-au dat un dar neîntâmplător. Era chipul lui Eminescu, țesut pe un covor, dar chipul acela tânăr; fotografia din epoca vieneză, cu plete negre de voevod, cu ochii de vultur tânăr țintiți spre depărtarea idealului, cu chipul parcă nu din carne, ci din fildes dăltuit de Verocchio ori de Michelangelo; cu nimic mai prejos decât acela al lui David din Florența; cu fruntea aceea despre care în timpul vieții lui colegi nemți de la Viena și Berlin spuneau în șoaptă înfiorată: “eine denkenstirne!” (o frunte de gânditor!); cu gura aceea superbă, perfect desenată, irezistibilă, cu expresia ei dulce-mândră, decât care nu știu să fi văzut vreodată una mai frumoasă; cu expresia lui, deopotrivă bărbătească și vitează, dar și copilăresc adorabilă!

Privesc de o viață chipul acesta, încerc să-l înțeleg, mai ales că mi s-a dat de sus cândva nemăsuratul dar de-a fi fost obligată să fac acest

lucru prin profesie, (din păcate, mai mult poate pentru el, decât pentru mine, care oricum nu mă voi depărta de el în viața asta și dincolo de ea, forțele întunericului, <dark side!>, au întrerupt această legătură atunci când au devenit conștiente de "nocivitatea" ei pentru scopul lor ocult). Privesc și simt mereu fascinația ei irepresibilă, fiind în căutarea tainei, a explicației pentru care această fotografie, acest chip anume, este, categoric, cel mai multiplicat chip al vreunui român din lumea asta. Nu cred că cineva, nici cu cele mai sofisticate mașini de numărat bani sau valori, ar putea să socotească de câte ori a apărut pe lume imaginea acestei fotografii. Pe caiete de școală, pe cărți, pe tablouri și afișe, ca și pe bani, pe orice emblemă românească, pe orice insignă, pe orice însemn românesc, această poză a lui Iși trimite, iar și iar, privirea vulturească în vânt către depărtarea idealului, chiar dacă cel ce o privește nu știe de loc să rostească sau să conștientizeze aceste cuvinte sau noțiuni. Dar cu toții simt ceva anume care-i face să dorească subconștient să reproducă la nesfârșit această imagine, aproape instinctiv; așa încât, fie dacă numai și pentru atât ar fi venit pe lume Eminescu, doar ca să facă această fotografie, și tot n-ar fi trăit în zadar! În definitiv, nici măcar nu e o exagerare absurdă această eventualitate, căci doar în vremea de acum fotomodelele, deci persoanele care-și vând chipul pentru a crea și perpetua o anume imagine, sunt printre cei mai bine plătiți oameni din lume! Dar când ne gândim câtă valoare reală a mai și produs purtătorul acestei

imagini, nu putem cuprinde cu gândul meritul cosmic al celui om care atât de repede a schimbat imaginea aceasta pe aceea, ultima, strigăt mut al consumării rapide a omului pe pământ, precum frumusețea superbă de-o zi a florii trandafirului japonez.

O privesc și încerc să înțeleg clar, să-mi explic puterea ei de fascinație asupra poporului român și nu numai, comparabilă doar cu puterea de fascinație a Giocondei care a încremenit sub unda surâsului ei valuri de admiratori, începând cu propriul ei Pygmalion, Leonardo. Poate că o explicație ar putea fi citită astfel: acest popor a ieșit dintr-o demnă sămânță latină azvârlită de vânt departe, în mijlocul a trei mari mase etnice străine, precum “la mijloc de codru des”; altoită pe o altă demnitate autohtonă, aceea traco-dacă, învinsă, dar niciodată umilită. Națiunea cea nouă a fost însă, înghesuită și amenințată mereu de altele, mereu oprimată și agresată și, mai ales, umilită, ca pentru o vinovăție apriorică, aceea de-a fi reușit să apară și să se mențină pe lume ca un accident deranjant în planurile și rosturile trufașe ale atâtor altora. Demnitatea ancestrală a acestui popor, obligat la încovoiere și umilință, nu o dată izvorâtă din slăbiciunea lui interioară, își resimțea parcă mereu aspirația spre verticalitate, “dorul de ce-i nemărginit”

Iar atunci când a văzut acest chip și l-a resimțit ca propriu, al său, el i-a devenit emblematic, poate nu atât pentru existent, deci nu atât pentru *fenomen* ci, mai ales, pentru entitatea de la capătul aspirației, pentru *noumen*. Poate că Eminescu nu reprezintă,

cum s-a spus, nu o dată cu multă răutate, întru totul ceea ce este poporul român în realitate, dar precis el este ceea ce poate și aspiră să fie în proiecția sa virtuală, este polul său ideal. Iar chipul său de perfecțiune umanistă antică din acea poză emblematică exact asta arată, ceea ce poate și vrea să fie, în adâncul său, sufletul românesc și mai mult decât orice, este emblema sa de demnitate, este răzbunarea secolelor de umilință impusă sau învinsă, este speranța pe care o poartă în sine, precum ghinda stejarul, că această emblemă îi va fi cândva reală; este mândria că măcar printr-un singur reprezentant al său emblema aceasta s-a realizat, s-a întrupat în atâta incomensurabilă și poate nu încă de toți înțeleasă, dar percepută, valoare demonstrată.

Fiecare creație, fiecare nouă întrupare are o oră a ei, fastă sau nefastă, *habent sua fata libelli*, cum spuneau latinii noștri străbuni, *ceasul bun* sau *ceasul rău* cum spun bunii noștri din bătrâni. Ca atare, nu ne putem uimi îndeajuns de ce astre (ce "stele cu noroc") și-au întâlnit zborul lor mândru ca să reverse ocrotitoare atâta dragoste și noroc peste clipa aceea pămîntească fastă în care un aparat, încă rudimentar și nesigur, din copilăria tehnicii fotografice, a clipit scurt și fumegător, captând pentru atâta neînvingătoare eternitate tainica minune a unui chip trecător, în chiar cea mai deplină clipă a frumuseții lui neasemuite când părea a fi un zeu și poate chiar era!

ION MURGEANU

*PESTE VÂRFURI.
HERMENEUTICA
SINGULARITĂȚII*

Cu doi ani înainte ca secolul XX să expire, mai exact în 27 febr. 1998, un grup de derbedei literari (un fel de *hooligans* parveniți de pe stadioane în bibliotecă) au dat marele atac/ crezuseră, la Eminescu, în revista "Dilema"/ fondată de Andrei Pleșu și editată pe-atunci de Fundația Culturală Română a lui Augustin Buzura. Profeția lui Titu Maiorescu, făcută imediat după moartea Poetului (1889) se împlinise, cum ar fi spus însuși Eminescu, cu asupra de măsură: "Pe cât se poate omenește prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui, și forma limbii naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești." Timp de un veac și mai bine Eminescu funcționase perfect ca instituție națională, cu toate laboratoarele de limbă, istorie, filosofie, poietcă, folclor, sociologie, ba chiar și economie politică, larg deschise și supra-aglomerate. Când iată, deodată, acest rictus "antieminescian", din partea unui grupuscul de tineri literați imberbi și fără nume, încurajați totuși de unii

profesori ai lor de la Facultatea de filologie. Premiza /firește, greșită, de la care porniseră era următoarea: “Nu se mai poate scrie nimic nou despre Eminescu. Și discursul adulțos și cel demitizant au fost rostite deja.” Paradoxul era că în numărul împricinat al “Dilemei” , “apropierile firești față de Mihai Eminescu, cu toate că nu sunt neapărat niște gesturi inedite, au un sănătos aer de prospețime”. Și atunci care-i problema? Sau care era problema lor la data respectivă? Deranja sintagma “Poetul național” impusă, de altfel, de unul din cei mai mari eminescologi (de nu chiar cel mai mare) G. Călinescu, în a sa monumentală *Istorie a literaturii românești de la origini până în prezent* (1941). Deranja patriotismul fierbinte și peren al exponențialului nostru poet, derapat deodată într-un naționalism vicios, căci între timp viciat de succesivele ideologii totalitare, prin care țara își traversese *secolul XX, integral eminescian*. Deranjează și azi, mai ales, lenea de a-l citi pe marele poet, mulțimea de studii și tratate academice, în care contestatari fără vână (și-n fond și fără vină) îl văd răstignit sau pietrificat.

Lectura unui Ion Negoșescu, din admirabilul studiu “Poezia lui Eminescu” (1968), era trecută cu vederea, în grabă. “Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii românești” (1975) al lui Constantin Noica era șicanat ca o exagerațiune venită din partea unui bătrân și atemporal lector, în extazul zeificării programate a subiectului său. Nimic mai fals. Eminescu emoționează mereu și profund, pe *deplin*, chiar în bătaia armelor noului

veac și mileniu, chiar la răscruce de vremi și contraziceri religioase și mai puțin (din păcate) și filosoficești. Eminescu e viu și actual și “deasupra tuturor”. Eminescu se află “peste vârfuri”. Altfel spus, peste cei mai buni dintre cei buni. El nu este atât singur, cât este *singular*. Versurile sale retorice au putut încuraja revoluții, stigmatizând răul social, “orânduirea cea crudă și nedreaptă”, retorica *Scrisorilor* s-a manifestat ca bun tratat de morală și educație prin servirea în subsidiar ca model, a “trecutului glorios”, anume livrat în aur și catifele regale; dar ceea ce rămâne peste toate acestea din Eminescu, “poetul nepereche”, se află încă, într-o dimensiune mai puțin frecventată poate în veacul XX; cum spuneam, *peste vârfuri* la propriu, acolo unde nu ajung prea mulți dintre muritori. Dimensiunea metafizică sau chiar divină.

Unui poet genial ca Eminescu nu-i “scapă” întâmplător o sintagmă ca aceasta, care dă titlul unei poezii extrem de simple, și totuși esențiale, în iconomia *poieticului* eminescian. Am spune chiar că traseul metafizic al poetului se află totdeauna *pe înălțimi*, fiind jalonat de câteva etape: *Rugăciunea unui dac*, *Odă (în metru antic)*, *Peste vârfuri*, *La steaua...*, dar și în marile sale proiecții cosmice *Luceafărul*, *Memento mori*, *Povestea magului călător în stele*. Ne-am odihnit în *Luceafărul*, cum ar spune filosoful C. Noica, am învățat în filosoficescul basm, atât de poetic și cu exactitate teutonă prelucrat, în detalii imposibile, inclusiv retorica memorării kilometrice, în mediile vecine cu preferințele romanței (iar Eminescu a intuit perfect

necesitatea de romanță pentru pregătirea cititorului contemporan de a acede și la altceva: *peste vârfuri...*); i-am simțit forța vaticinară din *Satire (Scrisorile)*, și am udat batiste parfumate pe romanțele poetului, sau pe gingașele versificări de *Floare albastră și Povestea teiului...* Și din toate, peste acestea toate, o sinteză a simplității originare, ca singularizare metafizică, de data asta în unica poezie *Peste vârfuri*:

Peste vârfuri trece lună,
Codru-și bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Melancolic cornul sună.

Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemângâiet
Îndulcind cu dor de moarte.

De ce taci, când fermecată
Inima-mi spre tine-ntorn?
Mai suna-vei dulce corn
Pentru mine vreodată?

Această poezie în care stă cuprins întreg misterul eminescian, rupt din jalea și amarul unui neam cântăreț și cosmic deopotrivă, stă la răscruce de înțelesuri noi, într-un veac în care lumea ori va fi religioasă ori nu va mai fi deloc: “dulcele corn” sunând a iubire și moarte, căci nostalgia paradisului pierdut e pe aproape; aparenta detașare de

probleme, de “marile probleme” ale lumii și vieții cuprinde într-un fior prelung, vărsat în peisajul lunar de sus, spre înălțime, *peste vârfuri...* “dulcele corn” al amintirii dar și-al nădejzii viitoare... al unei învieri posibile... al clarității interioare, dincolo de gândirea materială și materialistă, o detașare, o anihilare a eului egoist pluriform totuși, plutind în ceața deasă a memoriei istorice și a experienței fizice.

Eminescu a reușit sinteza maximă și viteza cosmică a gânduilui într-un sentiment unic tridimensional: cele trei stări din *Peste vârfuri...*: contemplația și ascultarea topite în iubirea a toate stăpână care *tace* în eternul originar; pare un exercițiu de închinare hindus sau o rugăciune budistă...”De ce taci când fermecată/ Inima-mi spre tine-ntorn?”, ca imediat răspunsul să vină dintr-o altă dimensiune, abia sugerată, dureros resimțit, căci dubitativ: “Mai suna-vei dulce corn/ pentru mine vreodată?” Întrebarea rămâne pusă; răspunsul nu se știe niciodată...

”Tot astfel când al noastru dor/ Pieri în noapte-adâncă,/ Lumina stinsului amor/Ne urmărește încă.” Ultima strofă din poezia “La steaua” rezzonează același sentiment unic ușor traductibil, din ultima strofă a poeziei “Peste vârfuri”. Armonia perfectă, vraja stelară, mistuitorul dor, nepământescul dor, de altfel, a și pregătit sufletul călător în stele *peste vârfuri...*, și deodată tăcerea magnanimă și răspunsul care nu vine niciodată de lângă noi. Durerea omului de a fi om. Singularitatea lui Eminescu îl detașează dintre poeții obișnuiți așezându-l pe un tron de aur și purpură: ceva,

Într-adevăr, pe care nu ni-l putem explica: “Ce a căutat unul ca el printre noi?” (Cioran)

Melancolia transformată dintr-un puțin de rimă, iar rima în vuietul discret al zbaterii: aproapele și departele, anihilarea foșnetelor în tăcere... Și sufletul nemângâiet, tânjind după răspunsul unei delegări de îngeri până la tronul lui Demiurgos!

“Să simt că de suflarea-ți suflarea mea se curmă/ Și-n stingerea eternă dispar fără de urmă.” Vă amintiți? “Călătorind singurătăți...” Unde e El acum? Unde suntem noi aici? “Sufletu-mi nemângâiet/ Îndulcind cu dor de moarte.”

Un nou Eminescu vom avea în noul mileniu. Dintr-o hermeneutică a singularității absolute.

*

VICTORIA DRAGU DIMITRIU:

***BUCUREȘTIUL – UN UNIVERS
COMPLICAT***

***INTERVIU din anul 2000 cu Doamna AMELIA
PAVEL***

(Cunoscută pentru studiile de artă românească și străină, traduceri din Nietzsche, L. Dittman, Erwin Panofsky, lucrări în colectiv la diferite dicționare în redactare românească sau nu, Amelia Pavel a publicat în 1997 volumul de rememorări „Un martor înplus”.)

În multe dintre cărțile de memorialistică apărute în ultimii ani, Bucureștii apar ca fundal într-un chip surprinzător de viu, cu atât mai mult cu cât atenția scriitorilor este absorbită de fluxul faptelor relatate, iar orașul se construiește din observații făcute în treacăt, cu accente pe care, poate, o considerare perfect conștientă poate că nu le-ar putea dobândi. Există un București al lui Miron Radu Paraschivescu, un altul al lui Mihail Sebastian, cel al Jeniei Acterian și cel al lui Gregor Von Rezorzi, am descoperit Bucureștii Florenței Albu sau ai Corneliiei Pillat: fundal estompat sau oraș martor și martir, adăpost și capcană. Între imaginile atât de diferite, marcate nu numai de personalitatea autorului, ci și de timpul scrierii, Bucureștii din cartea Ameliei Pavel, intitulată *Un martor în plus*, apar sub semnul unei nostalgii mereu combătute și al efortului unei distanțări menite să reconstituie eseistic reperele lumii evocate. Cucerită de viziunea aceasta, am căutat-o cândva, prin anul 2000, pe Amelia Pavel, gândindu-mă să o mai întreb. Stătea într-un bloc din Balta Albă, într-un mic apartament, cum mai văzusem atâtea. Și totuși, tiparul specific sărmanelor construcții ale epocii comuniste dispărea sub veșmântul pe care îl dăduse ea locuinței. Pereții erau dublați de cărți, pe scaune, pe pat, pe jos erau tomuri peste tomuri, printre cărți trebuia să îți faci drum, din vestibul și până în fotoliul unde am fost poftită. Cotoarele cărților și dungile țesăturilor țărănești, pături și ștergere, așternute peste tot, se întrețeseau într-un tapet cald, de cuib. Stăpâna casei, energică, senină,

sclipitoare, vorbea cu pasiune, iar frazele ei te cucureau ca vrejurile unei liane grăbite.

- Se scrie mult acum despre București. Cartea dumneavoastră surprinde orașul într-un chip special: în urzeala străzilor, veniți cu băteala întâmplărilor proprii.

- Da, într-adevăr, fiind bucureșteancă din naștere, Bucureștiul face parte sigur din ființa mea. Asta coincide cu faptul că Bucureștiul este în mare atenție în momentul de față, precum bine spuneți se fac comunicări, reconstituiri cinematografice, teatrale, emisiuni de televiziune și de radio. Se insistă în general, cu un aer de oftat nostalgic, după Bucureștiul de altădată, mai ales după cel interbelic, poate, pe bună dreptate, însă prea multe dintre aceste reconstituiri, trebuie să remarc, se ocupă în mod special de cafenele.

- Pentru că acolo se concentra o parte pitorească din viața scriitorilor, a artiștilor. În fond, nici nu aveam prea multe cafenele în București.

- Adevărat, nu erau chiar atâtea câte erau la Viena, erau doar câteva. Reconstituirile se ocupă mult de lumea literar-artistică, de boemă, exagerând și în acest sens, poate, unele aspecte. În plus, vorbind de cafenele, se mulțumesc aceste evocări cu un perimetru central restrâns, în care intră Calea Victoriei, dar nu toată, parte din Bulevardul Brătianu și încă vreo două bulevarde aferente, Elisabeta, mai puțin Carol, poate Cișmigiul. Bucureștiul este mult mai complex, și așa spune chiar că există mai mulți București. Acuma nu am să spun că termenul

geografic cunoscut, *Bucureștii*, are în vedere aceste aspecte stilistice.

- Nu, nu e vorba de pluralitatea viziunilor, ci de un toponim, pur și simplu.

- Dar forma aceasta a numelui, *Bucureștii*, este un argument, am putea să reflectăm la el. Eu nu prea sunt de acord cu formula *Micul Paris*. Sigur, dacă ne luăm după cum se mobilau saloanele, cum se îmbrăcau doamnele și cum veneau revistele de modă și anumite obiceiuri, poate, la recepțiile personale, de familie, așa, de un stil mai parizian putem vorbi, să zicem, dar *Bucureștiul* nu este *Micul Paris*, nici din punctul de vedere al arhitecturii, nici din punctul de vedere al stilului de viață, nu este și nici nu a fost. N-a fost deloc. Are un caracter mult mai complex, asupra căruia mă voi opri. Mă gândesc în primul rând la *Bucureștiul* lui Mateiu Caragiale. Este acest *București* al farmecelor balcanice, pe care numeroși scriitori de astăzi îl susțin cu multă insistență și pe bună dreptate. Ce este interesant de susținut aici este faptul că acest *București*, atât de complex, acest univers atât de complex se întinde pe o arie specifică, așa spune, în sensul că *Bucureștiul* interbelic era un oraș relativ mic. Astăzi a devenit un oraș enorm. Noi nu putem să judecăm lucrurile decât privindu-le, totuși, din experiența omului de astăzi. Și fiind centrul orașului foarte mic, concentrarea aceasta, care este o tendință în preocupările arhitecților, în toate discuțiile și în toate proiectele de refacere și în tot ce se petrece în domeniul vieții culturale, în genere, această limitare, în fond, are o latură de eroare.

- Care ar fi această eroare?

- Ar fi faptul că, spre deosebire de orașele medievale din occident, care se concentrau în jurul unei catedrale și au rămas niște centre cu totul specifice, Strasbourg, Rouen și așa mai departe, sau orașele mici de tot, unde piața centrală era inima, Bucureștiul secolului XX, în mare parte modernizat, este totuși un oraș internaționalizat, în care particularitățile, să zicem ale Căii Victoriei, ale Bulevardului Brătianu și celelalte, perimetrul dintre Piața Romană și Piața Victoriei și Piața Universității, se susțin din câteva clădiri mai mult sau mai puțin vechi, de secolul XIX, dar și dintr-un fond interbelic, iar acest centru a căpătat un caracter oficial. Pun în ghilimele oficial, dar are un caracter oficial. Și acest caracter oficial influențează comportamentul, îmbrăcămintea, stilul. În plus aici aș vrea să spun că, spre deosebire de Paris, care, cu toate diferențele dintre arondismente, are totuși o unitate ceva mai mare, Bucureștiul este foarte caracteristic împărțit pe zone. Centrul acesta, sigur, este o carte de vizită. Pe bună dreptate, este ceva mai îngrijit acum, e considerat, și era și pe vremuri, o carte de vizită pentru vizitatorii din afară. Din provincie, lumea venea să vadă Bulevardul, adică, la sfârșit de secol XIX și început de secol XX, numai porțiunea dintre Universitate și Calea Victoriei, apoi ceva mai mult, pe măsură ce Bulevardul Elisabeta cobora spre Cișmigiu și se croia spre Cotroceni. Sunt clădirile datate, în spatele Casei Armatei, 1884, 1886, mai e hotelul Bulevard, Universitatea, cele patru statui, peste drum de Universitate. Asta

însemna: *La Bulivard, birjar!* Lumea făcea cumpărături în Lipscani, mergea la Teatrul Național, pe Calea Victoriei, lua masa la Capșa, cu siguranță se ducea să vadă Palatul Regal. Acestea erau experiențele obligatorii. Și sigur, altă carte de vizită, Parcul Carol, cu expoziția din 1906. Dar cât adevăr, câtă autenticitate, cât farmec poate fi într-o carte de vizită?

- Vreți să părăsim această carte de vizită, pentru a descoperi cartierele cu personalitatea lor, așa cum se reflectă în înfățișarea caselor, dar și a oamenilor? Mi se pare complicat, pentru că, deși diferențele sunt foarte mari, trecerile se fac treptat. De exemplu, ce diferență enormă există între Rahova și Piața Națiunii! Dar trecerea se face prin cartiere care atenuează absolutul diferenței.

- Această specificitate a zonelor, această diferențiere este foarte acută și am să vă spun un lucru puțin amuzant, referindu-mă la alte cartiere decât cele amintite de dumneavoastră, dar care, la rândul lor, oferă aceleași diferențieri treptate. Este vorba de un fel de distracție pe care mi-am permis-o în lungile mele călătorii cu troleibuzul. Uneori mă mir, urc și observ că în mașină sunt mulți oameni în vârstă. Unde se duc oamenii ăștia, la ora asta? Ce treburi au, de ce nu stau acasă? Apoi, îmi amintesc că și eu am o vârstă! Dar sunt mereu lucruri care ne surprind la noi înșine. Eu îmi amintesc mereu că nepoatele mele, gemene, sunt chinezoaice. Dar sunt și nepoatele mele, fiicele băiatului meu! Mi se pare atât de ciudat, dar e atât de firesc: sunt bunica unor chinezoaice! Pe liniile 70 și 92, între Balta Albă

și centru, merg zilnic vreo 16-17 stații și timp de mulți ani am urmărit oamenii și am putut observa bine diferențele dintre călători în așa fel, încât eu știu foarte bine, acum, după îmbrăcăminte, după sacoșe, după conversațiile pe care le aud, unde coboară acești călători. De pildă, locatarii din Bulevardul Carol se deosebesc de cei din Matei Voievod sau de cei din Călărași sau chiar de cei din parcul IOR. Sunt alte programe de viață, altă îmbrăcăminte, altă mimică. Toate aceste lucruri sunt foarte importante. În plus, fiindcă discuțiile, evocările Bucureștiului se bazează mult pe aspectele culturale, nu pot caracteriza ușor spiritul, sufletul unui oraș. Aș spune că, în afară de cultura artistică, există o cultură a îmbrăcăminții, una a alimentației, a divertismentului, chiar și a divertismentului mai mult sau mai puțin cuminte. Toate aceste lucruri sunt bine diferențiate.

- Și totuși, doamnă Amelia Pavel, în cele mai multe cartiere, amestecul de straturi sociale este foarte mare. Cei mutați, de-a lungul a zeci de ani, „la bloc” au devenit vecinii unor insule de vechi căsuțe de mahala, unde pot privi de la geamul lor, în curtea omului, cum cotcodăcesc găini, mâțele fug pe acoperișuri iar cocoșii anunță imperturbabili diminețile, în timp ce gazdele își beau cafeaua sub copaci. În același timp, poți găsi pe neașteptate, în plin centru, în spatele unei clădiri din Bulevardul Carol, pe strada Pictor Luchian, de exemplu, o curte întinsă până în Calea Moșilor, plină cu familii de țigani, și nu din cei de mătase, ci oameni cumsecade, foarte săraci, rămași acolo de pe

vremea politicilor de spațiu locativ comunist, sau câte o fundătură care își duce propria viață de mahala, și asta se vede și în îmbrăcăminte, și în ocupațiile locatarilor, dar și în faptul că într-o curte pietruită, pe Strada Spătarului, de exemplu, curte care începe cu o fostă casă boierească și continuă cu magazioane și cămăruțe de chirpici, vecinii pun de un grătar printre sârmele cu rufe atârinate la uscat sau taie porcul de Crăciun. Ei, porcul nu-l mai taie, de vreo câțiva ani, pentru că interzice legea.

- E adevărat că în Bucureștiul de altădată, dar nu foarte demult, pentru că la București a fost totdeauna un vâlmășag și lângă palatele din centru găseai câte o căsuță amărâtă, iar porcii se scaldau în praf și pe Calea Victoriei, vezi sosirea Principelui Carol în oraș, așadar, cam pe la 1900, sau în epoca interbelică, lucrurile erau mult mai îngrânițate, mai clar delimitate. Astăzi, mă rog, sunt mai risipite și mai amestecate. Toate aceste aspecte, care țin de toate formele vieții, până la urmă chiar și de subcultură și de kitsch, că și aceste lucruri trebuie avute în vedere, toate aceste aspecte pot fi mult mai bine urmărite și în modul cel mai expresiv și autentic bucureștean, încă și astăzi, în ceea ce aș numi cartierele semicentrale. Am să citez câteva din aceste cartiere care sigur și ele sunt puțin diferențiate, fiind mai caracteristice și mai propriu românești cele vechi. De exemplu, străzile din jurul Căii Moșilor, Bulevardul Carol, Spătarului, de care aminteați, Popa Petre, Popa Rusu, Olari, Aureliu iar pe partea cealaltă a bulevardului grupul Sfântul Ștefan, Plantelor, Popa Soare, Mântuleasa,

Romulus. Toate aceste străzi, dacă le parcurgi, dai de niște case în general simandicoase cărora noi le spuneam case boierești, dar de fapt erau case ale clasei mijlocii. Aceste case simandicoase, case cu hochparter, cum se spunea cu un cuvânt german, și cu marchiză, cu un cuvânt franțuzesc, erau de inspirație semibalcanică, și poate că n-o să se creadă, semivieneză. În multe locuri a existat o anume influență vieneză. Sunt mici fragmente de oraș care îmi amintesc, vag dar indiscutabil, de Viena. Lucrul se explică prin faptul că în aceste cartiere locuiau negustori bogați evrei, dar și alte persoane care înainte de Primul Război Mondial agreau, erau legați de cultura germană și fiindcă Viena era mai aproape decât Berlinul, de exemplu, lucrul acesta avea o influență.

- În sprijinul acestei observații, îmi amintesc că un negustor ca Petre Dancovici, din Lipscani, aduce de la Viena, la sfârșit de secol XIX, geamuri bombate pentru casa lui din Bulevardul Domniței (Hristo Botev). Și multe alte piese, mobilă, oglinzi, bibelouri, care asigură și decorațiunea interioară și confortul, vin tot de la Viena. Pentru casa proprie, dar și pentru clienții bucureșteni.

- Exact. După părerea mea, cel mai unitar bulevard bucureștean, din punct de vedere al stilului, este Bulevardul Elisabeta, cu pecetea sfârșitului de secol XIX. Gândiți-vă la clădirile care îl mărginesc. Cu puține excepții, datează din aceleași decenii. Aminteam Universitatea, Hotelul Bulevard, fostul Hotel Axel, din colțul cu Strada Academiei, Eforia și clădirile care urmează, Primăria, Casa Armatei, pe

cealaltă parte, casele care coboară spre Brezoianu, cu cinematografe la parter, Hotelul Gambinus, Casa Școalelor, a lui Iotzu, clădirile cu cupolă din Piața Kogălniceanu. Bulevardul Elisabeta îmi evocă, pe alocuri, Mariahilferstrasse din Viena. Lucrul nu este o afirmație gratuită pentru că aceste case, mare parte din ele, seamănă în același timp, foarte bine cu casele de pe străzile principale, casele simandicoase din Galați și din Brăila, orașele de pe Dunăre, legate prin Dunăre de Viena. Și se observă pentru casele mai vechi un amestec de stil balcanic cu elemente art nouveau, de jugend stil, iar pentru perioada de imediat după Primul Război Mondial, apariția acestor elemente de art deco, pe care le întâlniți, de pildă, în Bulevardul Hristo Botev, de care aminteți, fost Domniței, sau anumite străzi aferente, iarăși străzi mici, Sborului, Sfântul Mina, Radu Calomfirescu. Acolo, aceste elemente de art deco încep să apară. Ancadramente, feronerie, panouri decorative de inspirație vieneză. Acestea erau persoanele care își construiau casele în anii 20. Pe urmă, prin anii 30, au apărut aproximativ în acest cartier, pe Negustori, pe Domniței, pe Paleologu, casele lui Marcel Ianu, și cam tot pe atunci, apare acel cam caraghios stil florentin, sau maur, care se întâlnește mai puțin aici și mai mult în zonele rezidențiale din Parcul Bonaparte sau spre Cotroceni, în spatele bisericii Sfântul Elefterie.

- Acestea sunt cartiere mai recente, chiar dacă primele case din lotizarea Bonaparte sau Blanc sau Filipescu apar în ultimii ani ai secolului XIX, iar

familia Davila locuia în Cotroceni pe strada Notagiului pe la 1870.

- Marea lor parte a fost construită mai târziu și multe dintre casele de astăzi apar, în fotografiile făcute de proprietar la inaugurări, foarte izolate, înconjurate de câmp. Interesantă este și situarea pe categorii a acestor case. Dar înainte de a mă opri asupra acestui aspect, țin să spun că multe dintre ele fiind acum într-o stare proastă, trezesc o adâncă melancolie. Nu toate arată rău, fiindcă multe din ele au fost restaurate, au fost preluate de oameni bogați, de firme, nu știu, au devenit locuințe sau birouri, sau restaurante, dar în orice caz, în zona Popa Soare, Sfântul Ștefan, Doctor Burghilea, Plantelor, Ștefan Mihăileanu sunt câteva clădiri care arată extraordinar și de-abia atunci le observi adevăratele lor însușiri estetice. Pentru că multe au fost refăcute în stilul lor original. Totuși, tineretul le parcurge cu un soi de melancolie și nesiguranță. Lor casa nu le spune nimic, dincolo de formă. Pentru vârstnici, însă, ele nu și-au pierdut esența, care mie mi se pare extraordinară, o atmosferă în care varietatea stilistică specifică Bucureștiului alcătuiește un tot armonios. Până la urmă, din vecinătatea atâtor stiluri se degajă un soi de armonie, dar această armonie traduce de fapt și o stare de spirit a locatarilor de cândva și eu vreau să cred că și a multora de acum. Un fel de cumsecădenie, de relații cordiale cu oamenii din afară. Chiar e de observat că multe din aceste case au grădinile în față, cu o masă cu scaune, lumea nu se ascunde. Nu sunt aceste case așa cum sunt de

pildă casele rezidențiale, chiar pariziene. Și acolo și în Germania, și în Austria chiar, locuințele sunt un fel de cetăți, așa putea zice, chiar dacă au aparență de vilă. Nimic nu se petrece în afară. Nimic nu se lasă văzut de afară. Nu mai vorbesc de casele din Ardeal cu porțile lor mari de lemn. Această deschidere, această cordialitate bucureșteană e un lucru interesant și atractiv așa putea spune.

- Mai sunt case care păstrează deschisă curtea din față, cu mese sub umbrar, cu băncuțe, dar au apărut și niște de garduri de sticlă mată, care dublează fierul forjat și ascund privirii casa, curtea, verdeța. Lumea simte nevoia să-și protejeze intimitatea.

- Am văzut, da, tendința aceasta de a te feri de priviri. Casele se ascund, din motive diverse. Dar mai e ceva. În afară de admirația pentru factorul estetic, pentru preocuparea de a construi solid și frumos, există și o tentă de tristețe, când privesc aceste case. Și-mi dau seama că este legată de amărăciunea vieții noastre timp de câteva decenii, sub aceste acoperișuri. Nu pot să nu-mi amintesc de faptul că tocmai aceste case, în general încăpătoare, cu mai multe camere, au fost primele victime ale acelor legi cu spațiul locativ, atât de aspre și de absurde, care s-au extins și după ce urmările războiului au dispărut. Nu aveai voie să ai decât 6 mp de persoană, dar nici acești metri nu erau, de fapt, respectați. Spațiile erau exploatate la maximum, dar nu numai datorită crizei de spațiu. Era și un fel de a controla mai bine, era și o latură punitivă, dacă vreți. Am locuit și eu într-o astfel de

casă, cu faimoasa formulă *la comun*. Într-un apartament, nu știu câte familii, o singură bucatărie, o singură baie. Proprietarul, dacă nu fusese dat afară de tot, mai ocupa câte o cameră în pod sau în garaj. Se gătea prin coridoare, pe platforma scărilor, lemnele se depozitau în casă, de teama că din magazie vor fi furate sau pentru că magazia era ocupată, și acolo locuia cineva. În felul ăsta, nu numai viața era urâtă și grea, dar casele s-au deteriorat rapid și de aici s-a întâmplat că majoritatea oamenilor care au avut posibilități, dar asta după câteva zeci de ani, începând cam de prin anii 60, cum au putut să aibă cât de cât o locuință a lor, prin stat, în rate, cu un aconto, au fugit și au fost salvați de blocurile astea pe care le tot ocărâm. Fie își cumpărau, în rate, fie primeau „de la serviciu”, dacă împlineau anumite condiții, număr de persoane, limită de venituri. Erau listele de așteptare, să primești apartament „la bloc”. Nu sunt deloc frumoase, la început erau chiar foarte urâte, spațiile sunt meschine, dar până la urmă, oamenii aceia exasperați au fost salvați pentru că au reușit să aibă patru pereți care să fie ai lor. Numai ai lor. Și-n urma lor, casele vechi, cu stil, rămăneau aproape distruse, murdare, cu pereții dărâmați, cu dușumelele acoperite de vopsea proastă, cu sobele de Meissen sparte...

- Iar locatarii plecați la bloc erau înlocuiți cu pegra, cu oamenii cei mai săraci, mai needucați și mai nefericiți ai Bucureștilor, care distrugeau ce mai rămăsese...

- În timp ce, în blocurile cu multe scări, cu multe etaje și cu locatari foarte diferiți, se modela o nouă cultură...

- Sigur că blocurile sunt o necesitate și niciun oraș al lumii nu s-a putut lipsi de ele, sunt un mod de viață, economie de spațiu, o salvare, cum spuneai. Dar, vorbind de cumsecădenia caselor cu curte, nu a cam dispărut cumsecădenia asta, chiar acolo unde mai sunt curți? S-a ivit o cumsecădenie nouă, a vecinilor de palier, dar există și o extraordinară înstrăinare în blocurile astea atât de multe și de urâte în București.

- Acest proces de înstrăinare este un proces universal care nu se leagă numai de blocuri. Citeam recent despre o consfătuire desfășurată în Germania, care vorbea de înstrăinarea produsă de telefoanele mobile, pe care le cară fiecare cu el, astfel încât omul nici nu mai e atent la altceva, el e cu telefonul lui, atent la problemele pe care le are cu telefonul lui, la mesajele pe care le primește, și nu mai știe cine sau ce este în jur. Vine înstrăinarea și de la televiziune, de la obișnuința de a te uita la interminabilele seriale, trăind viața altora. Sunt persoane care le urmăresc sistematic pe toate. Trebuie să te uiți în program, dacă vrei să chemi omul la telefon, ca să nu-l deranjezi de la serialul lui. Și pe urmă, nu mai are deloc nevoie persoana asta de nicio convorbire, cu tine sau cu alții, după ce și-a văzut filmul, nemaivorbind că de scrisori, nici atât. Deci înstrăinarea e un lucru mai complex. Cât despre relațiile dintre oameni, este interesant de observat că la anumite categorii sociale mai

modeste, mă gândesc la categoria celor care se strigă între ei *vecine*, și care stau ca la țară seara pe o băncuță de ei instalată în fața blocului, legăturile sociale rămân mai vii. Acest lucru trebuie remarcat, nu știu dacă este de găsit în toate țările, dar la noi subzistă, a rămas așa, ca o amintire rurală a vecinului care ajută. Și denumirea de vecin are în ea însăși ceva umanism

- E un cuvânt vechi, l-am purtat prin toată istoria. Dar, doamnă Pavel, revenind la cartierele orașului, vroiați să vă opriți la categoriile sociale.

- Vreau să mă refer la categorii sociale din Bucureștii mai vechi, interbelici sau chiar mai vechi, la categorii profesionale, dacă vreți, că e interesant și acest aspect. De pildă, chiar pe Bulevardul Carol, porțiunea dintre Armenească și Popa Nan sau mai încoace puțin, până la Strada Traian, zona aceasta era locuită în mare parte de profesori universitari. Îmi amintesc de profesorul Călărașu, care stătea pe Bulevardul Carol, într-o casă care mai există și azi, aproape de colțul cu Strada Spătarului, și unde își invita adesea studenții la masă. Lipită de casa lui era alta, poate chiar mai veche, făcută de un alt profesor, de la Liceul Lazăr, Anghel Demetrescu.

- N-aș vrea să uit un locatar mai recent prin aceste locuri... Emil Botta.

- A locuit pe Bulevardul Carol?

- Da, în casele OGREZeanu. Peste drum de Biserica Armenească. El avea un poem, despre strada Dimitrie Racoviță...

- Stradă aflată tot pe acolo, între Mântuleasa și Traian.

- Sună așa: *arhipeleagul bucurești se compune din o seamă de insule, și cea mai frumoasă era insula aceea de pe strada Racoviță, și tocmai ea nu mai este.* Poezia este scrisă pe la începutul anilor 70. Insula de pe strada Racoviță era insula tinereții. Dar în poeziile lui Botta mai există o adresă: *o arteră, un aerian bulevard, unde la numărul 52, sorb din cupa vieții și eu, necruțat de ani, de spate adus.* Adresa tinereții are doar numele străzii. Cea a senectuții are doar numărul. În poezie nu e nevoie de mai mult, dar pentru oraș trebuie să știm că numărul 52 se află pe Bulevardul Carol I. Pe când locuia acolo Emil Bota, peste drum de Biserica Armenească, bulevardul se numea al Republicii. Mai înainte se numise tot Carol I. Casa de la numărul 52 e una dintre cele construite la sfârșitul veacului XIX, o dată cu trasarea marelui bulevard. Poetul avea o unică odaie. La sfârșitul vieții lui, prin 1977, putea fi văzut parcurgând bulevardul spre Calea Moșilor unde pe colț era o farmacie. Îl zăream, așa cum el însuși spune: *Și trec strada, bătrânul de mine.* Pe măsură ce imaginea lui se îndepărtează în timp, înțeleg că m-am înșelat, nu spre farmacie se ducea, ci spre strada Racoviță, care duce pentru toți ceilalți la strada Traian, dar pentru Emil Botta ducea spre tinerețea pierdută. Am vrut să nu-l uităm pe acest vecin.

- Ați făcut foarte bine. Și vă invit mai departe, de la Popa Nan în sus, până spre Piața Iancului, unde, tot așa, sunt niște case frumoase, pe acea porțiune, care pe atunci se chema Bulevardul Pake...

- Și acum se cheamă din nou așa.

- Se cheamă din nou? Nu prinsesem de veste. Îmi pare bine. Acolo locuiau profesori de liceu în mare parte. De altfel se și explică, acolo era Liceul Mihai Viteazul, au mai fost și altele, Liceul Nôtre Dame, unde astăzi este Facultatea de Construcții, iar pe străzile laterale, de pildă pe Popa Soare, pe Mântuleasa, zona Mântuleasa și Sfântul Ștefan, locuiau mulți intelectuali umaniști, scriitori și medici importanți, chiar artiști. Pe Plantelor au avut atelier pictorii Rodica Maniu și soțul ei, Samuel Mutzner. Pe Bulevardul Ferdinand locuia într-un timp profesorul universitar Rădulescu-Motru.

-Aș reveni cu voia dumneavoastră pe Bulevardul Carol, la cele două case vecine, ale unor profesori, pentru că știu câte ceva despre ele. Cea a profesorului Călărașu, am aflat de la Alexandru Paleologu, era construită de arhitectul Radu Culcer, același care a făcut Casa Paleologu din Strada Armenească. Un locatar târziu al casei, prin anul 2000, îmi spunea că a locuit acolo și un alt profesor universitar, de Drept, Pașcanu. Iar casa de alături, cu etaj, în stil neoclasic, cu balcoane cu baluștri, a fost construită de arhitectul Wilhelm Bast, la 1900. După Anghel Demetrescu, a fost locuită de fiicele lui. Cornelia era căsătorită cu un profesor universitar, Gheorghe Tașcă, membru corespondent al Academiei și ministrul comerțului și industriei în 1932. Am găsit datele într-un articol al Magdei Antoniu, din *România liberă*. Le deține de la un domn din Paris, Ion Filotti, fiul sau nepotul celeilalte fiice a lui Anghel Demetrescu, căsătorită cu un ilustru diplomat, Eugen Filotti.

- Probabil au mai stat mulți alți profesori pe străzile astea.

- Locuiau aici, pe la sfârșitul anilor 50, doi frați, Mihai și Floricel, prietenii noștri de joacă. În spate, această casă din Bulevardul Carol avea gard comun cu blocul din Strada Spătarului numărul 6, unde am locuit în copilărie. Nu-mi amintesc numele lor de familie, dar îmi amintesc odăile foarte înalte ale casei în care stăteau și sobele, care mi se păreau neobișnuite. Ne plăcea să ajungem în bulevard sărind gardul și ieșind printr-unul dintre cele două ganguri ale clădirii. Ne amuzau și cele două cupole care împodobeau acoperișul.

- Vedeți, așa se construia pe atunci, încăperile erau vaste, tavanele înalte. Iar cel puțin unul dintre locatarii următori, a fost tot profesor. Și profesorul Pompiliu Eliade a locuit prin zonă, și familiile de profesori Manliu și Mangâru, cu școli particulare pe Calea Moșilor. Mai încoace, spre Plantelor, spre Ștefan Mihăileanu, locuiau avocați foarte bine situați și negustori, dar negustori medii, negustori cu magazine, nu marii negustori cu industrii. Aceia locuiau mai mult spre Popa Petre, Popa Rusu, pe Vasile Lascăr, pe Italiană, de exemplu, familia Hagi Tudorachi. Era foarte interesantă această diviziune corporatistă.

- Dar cât de sigură este diviziunea, și pe ce perioadă valabilă?

- Sigur că nu era absolută, evident, dar exista o dominantă. Viața acestor cartiere era într-un fel, nu chiar sută la sută, autonomă, că Bucureștiul nu era atât de mare, dar avea totuși, de exemplu, localurile

de divertisment ale fiecărui cartier. Trebuie neapărat să mă refer la niște restaurante de care am mai pomenit și în carte, mai adaug acum și altele. Mă refer, de exemplu, la zona Străzii 11 Iunie, fiindcă și acolo era un grup de străzi de acest fel, cu case boierești solide și frumoase, cu grădini foarte îngrijite, locuite de intelectuali, de medici, de oameni ai finanțelor. Sunt străzile Antim, Justiției, 11 Iunie, Principatele Unite, tot cu case din acestea vechi, cu marchiză, cu intrarea prin curte.

- Doctorița Alice Magheru mi-a vorbit despre acest cartier și m-a făcut să înțeleg că, la un moment dat, pe la sfârșit de secol XIX, început de secol XX, era chiar sediul principal al protipendadei din vremea lui Carol I, mai înainte ca totul să se mute spre Palatul Regal, spre Calea Victoriei, iar mai târziu, spre Cotroceni și spre Cartierul Bonaparte. Povestea că pe la 1900 și până prin 1913, tribuna, la parăzi, se făcea și la poalele Dealului Mitropoliei, pe Bibescu Vodă.

- În orice caz, toate străzile acestea dinspre Antim și 11 Iunie erau considerate străzi de high-life. Nu de high-life aristocratic, tot clasă mijlocie bine situată. Aici, un amănunt autobiografic: și noi am locuit pe strada Sfinții Apostoli. Dar casa a dispărut în anii 80. Aveam vecin pe P. P. Negulescu. În aceste cartiere, pe strada 11 Iunie, erau cele două faimoase grădini de vară. Grădini e un fel de a spune, că erau de fapt niște parcuri cu mese și scaune ascunse prin verdeață. Unuia îi zicea *Luzana*. Nu *Suzana*, era și asta un mic motiv anecdotic. Mai întâi, se numise *Suzana*, apoi se

schimbaseră proprietarii și schimbaseră și o literă din numele restaurantului, să nu strice vadul. Aveau o grădină de vară foarte plăcută. Celălalt era *Leul și Cârnatul*, numit așa dintr-un motiv foarte simplu: un cârnat costa un leu. Mai era foarte cunoscut, ca să revenim la intersecția dintre Bulevardul Carol și Sfântul Ștefan, faimosul *Roșianu*. Astăzi îi zice *Izvorul Rece*. Roșianu, după proprietar. Mai erau multe restaurante pe Vasile Lascăr, mai erau și pe Calea Moșilor, dar acestea amintite de mine nu erau localuri de chef. Erau ceea ce nemții numesc *gut bürgerlich*, adică de bună burghezie, venea o clientelă sigură, toți oameni cumsecade, veseli. Era un obicei aproape obligatoriu mersul, cu toată familia, la restaurant, unde era o alimentație foarte simplă și sănătoasă, era faimosul grătar, murături puse chiar de proprietarii localului, era vinul de casă, curat și de calitate. Pe lângă acestea, mai erau și, în funcție de depărtarea de centru, toate acele cârciumioare pe care le știm din cântece, din muzica ușoară, uneori erau și cu muzică proprie, cu lăutari, cu o cântăreață. Mai existau și cinematografele de cartier, cu spectacole în pauzele dintre filme. Pe Călărași, pe Moșilor, pe Bulevardul Ferdinand, pe Griviței, pe Calea Rahovei, în Buzești, erau săli de cinema ale cartierului. Te duceai să vezi un film ușor, în cartierul tău, pe strada ta, nu trebuia să mergi până în centru, la marile cinematografe! Exista în oameni o stare din aceasta de bună dispoziție, de bunăvoie care din păcate astăzi a dispărut. Chiar și în anii mai puțin fericiți, mergeam deseori la cinematograful Miorița,

pe Calea Moșilor, în apropiere de Bulevardul Carol. Pe urmă, ne opream la o cofetărie mică, de la colțul cu strada Latină, care nu mai există astăzi, sau la plăcintăria de pe colț, care mai există. Pe timpuri, plăcintarul se numea Papaianis. Pe urmă, a fost o plăcintărie de stat. Fetei mele îi plăceau merdenelele de acolo, poate erau mai gustoase decât în alte locuri. Mersul la spectacole, la restaurant, era o parte, o sursă de bună dispoziție, stare care aproape a dispărut, dar de ce? Nu e vorba numai de lipsa banilor. Pentru că, lăsând deoparte în general prețurile de astăzi, nu cred că oamenii, dacă ar avea la îndemână niște localuri la prețuri rezonabile, nu le-ar putea folosi. Nu un bar unde să te înfunzi și să bei în neștire, ci un local plăcut, unde toate generațiile familiei se pot aduna. Asta nu este însă, astăzi, numai o problemă economică, cred, este o problemă socială și aș spune chiar psihologică. Și sunt mai multe explicații. În definitiv, mersul la restaurant cu toată familia e un lucru foarte simpatic. Or la noi există acum o prejudecată: nu mai contează lucrurile simple, localul cu prețuri mici, unde să petreci o oră plăcută. Astăzi, pentru foarte mulți, totul trebuie să fie de patru stele, de cinci stele, să fie bătător la ochi, scump, să îi impresioneze pe cei din jur. Mașina, hainele, locurile unde faci cumpărături, localurile unde intri. Totul trebuie să fie de firmă, de cinci stele.

- E un snobism al firmelor, boala veacului. Dar, revenind la acele cartiere bucureștene care oferă un înalt nivel de confort, aș spune chiar lux, și nu sunt

prea multe în oraș, Cotrocenii, Filipescu și Bonaparte, acestea, în cea mai mare parte, datează dintre cele două războaie. Ele se armonizează cu ce s-a construit înainte de Primul Război Mondial. Adăugirile postbelice sunt neînsemnate, dar devin din ce în ce mai vizibile casele epocii noastre de tranziție, care strică total echilibrul peisajului. Cum vedeți, doamnă Amelia Pavel, aceste cartiere ?

- Aicea apar niște aspecte puțin diferite. Sunt în funcție de cartier și mă opresc mai întâi la două dintre cele amintite. Unul este Cotroceni, cu case ceva mai vechi, cu vile mai omogene decât cele din cartierele fermecătoare de care am pomenit, semicentrale. Aici s-a intervenit mai puțin până acum și pare a se respecta stilul cartierului. Și, pe urmă, mai este cartierul rezidențial numit cândva Parcul Bonaparte. Eu nu am de gând să mă refer acum la Cartierul Primăverii, fostul Jianu, pentru că acolo, din păcate, am avut recent ocazia să-l parcurg, trebuie să spun că, printre casele de altădată, înrudite ca stil, diverse în mod plăcut, cu mici, uneori foarte mici grădini, dar neapărat cu grădini, au apărut niște case de foarte prost gust, care mănâncă spațiul, toate sunt foarte înghesuite și nici nu vreau să mă refer la ele.

- Rămâneți în zona dintre Piața Dorobanți și Piața Victoriei?

- Bine! Erau, și sunt și acum, străzi cu nume de orașe străine: Paris, Londra, Roma, Ankara, sunt mai multe. Aceste străzi au o eleganță rafinată și discretă, de mare farmec, cu varietate stilistică nu foarte mare, distonează ici colo câte un bloculeț

modernist, dar ele totuși dovedesc o stare de bun simț și de finețe. Și aici se intră lent, sunt imixtiuni care îi pot distruge echilibrul, dacă lumea nu este atentă. Ar fi păcat, dar nu știm ce va mai fi în anii următori, cine preia proprietățile, ce întâietăți au acești oameni. Mai este însă un cartier rezidențial, foarte restrâns, despre care nu se poate să nu pomenesc, pe Bulevardul Dacia și pe Strada Polonă, pe porțiunea dintre Piața Romană, intersecția Dorobanți cu Dacia, cu Polonă și care merge chiar mai aproape de Piața Galați, spre Piața Spaniei, unde sunt niște adevărate palate. Acolo locuiau marea finanță, mari comercianți, mari moșieri, unele din aceste case sunt chiar dinainte, din jurul Primului Război Mondial, tot cu stilul ăsta eclectic, uneori foarte bine echilibrat, cum e de pildă clădirea Institutului Francez, care e foarte frumoasă, sau casa de peste drum de Institutul Francez, aceea în stil Peleş, stil german, unde a locuit și Nicu Steinhardt o vreme, cu chirie. Casa dă, în spate, în Parcul Ioanid. Dar sunt printre ele și unele, trebuie să spun, că te și sperii de ostentația lor. Nu știu a cui ar fi putut să fie casa în care se află ambasada și rezidența belgiană, unde totul este din marmură, cu tot felul de culori, lucruri care nu se potrivesc unele cu altele, nu știu, încă nu putem vorbi sau poate că deja putem vorbi de categoria celor nou îmbogățiți, îmbogățiții de război, care au năvălit imediat după 1920?

- Venind spre dumneavoastră, am străbătut drumul pe care îl faceți zilnic, prin câteva cartiere de care ați pomenit. Bulevardul Carol, Popa Nan, Delea

Veche și Delea Nouă, Călărașii, cu noua lor înfățișare, Bulevardul Decebal și, de pe la Dristor, zona relativ nouă, a blocurilor din Baba Novac, din Balta Albă. Dar lumea de aici este extrem de diversă, în ceea ce privește categoriile sociale.

- Da, este o lume foarte diversă, adusă în același loc, o zonă imensă, cât un oraș de 200.000 de locuitori. Nu pot să nu mă refer la aceste cartiere ale hulitelor blocuri, e câte ceva de spus, fiindcă fac și ele parte din București. Primul lucru pe care vreau să-l spun este că trei sferturi din populația bucureșteană locuiește de câteva bune zeci de ani în aceste cartiere. Afirmările acestea le dețin din unele ziare cuprinse de o adevărată isterie centristă, unii ziariști pledează numai pentru restaurarea și dezvoltarea zonei centrale, ei ignoră faptul că în aceste cartiere de fostă margine, Balta Albă, Drumul Taberei, Militari, Pantelimon, Colentina, ca să le enumăr pe cele mai mari, locuiesc numeroși intelectuali de prima mână, scriitori cunoscuți, ziariști, medici mari, nu mai vorbesc de o mulțime de familii cu copii dotați. Este și un liceu foarte bun într-unul din aceste cartiere, Liceul numărul 3. Dar, dacă ne luăm după felul în care acționează edilii noștri, acești oameni sunt considerați un fel de locatari ai cartierelor mărginașe, de mahala. Cartierele acestea sunt uriașe dormitoare. Mai există câte un parc, dar nu există biblioteci, cinematografe, nu sunt avute în vedere necesitățile de cultură, nici măcar cu sprijinul unor autobuze care să transporte lumea mai rapid în centru, sau a programării unor spectacole la niște

ore rezonabile, la teatre, ca să putem ajunge acolo și să ne putem întoarce comod. Nu mai există celebrele matinee, care sunt în toată lumea, de la ora 3, ora 15, sâmbăta, și cu piesele bune, nu cu ciurucurile care se dau duminica dimineața, la matineele de la ora 10. Aici este o situație tristă pentru cei care nu sunt posesori de autoturisme, nu chiar toată lumea are, cei mai mulți se mișcă foarte greu.

- Iar cu autoturismul care te duce unde vrei, sunt problemele cu parcare, cu aglomerația...

- Mă refer în special la tineret. Ei nu au probleme cu parcare, ei au nevoie de mijloace de transport eficiente. Metrourile acoperă parțial. Ce se întâmplă, viața sigur, de la sine, dregă lucrurile. Încet, încet lucrurile se refac. Și s-au refăcut și în anii cei mai negri. Se vor echilibra și acum. Am asistat cu zeci de ani în urmă la înființarea unor biblioteci foarte bune. Biblioteca Sadoveanu, a orașului București, expedia niște bibliobuze, o dată pe săptămână, în fiecare cartier, în diferite puncte, se știa ziua fixă și locul la care vin, unde lumea aducea înapoi cărțile citite și lua altele. Și asta pe vremea când le puteau și cumpăra. Erau prețuri foarte accesibile. Acum, când e mult mai greu să cumperi cărți, din cauza prețurilor mari, nu mai sunt nici biblioteci-autobuz și nici acele mici biblioteci de cartier, sucursale ale Bibliotecii Sadoveanu, la parterul unor blocuri, mult mai aproape decât marile biblioteci, care, firește, nici nu împrumută cărți. În momentul de față, bibliotecile de cartier s-au transformat, cele mai multe, aproape toate de fapt, în discoteci, în

localuri. Și nici nu se știe exact ce se poate consuma acolo.

- Bibliotecile de cartier au cam dispărut și în centru.
- În același mod ca și în cartierele așa zis noi, care, însă, nu prea mai sunt noi. Dacă cineva vine duminica și sâmbăta pe aici, să parcurgă vestitele alei dintre blocuri, care uneori sunt chiar mai îngrijite din punct de vedere al curățeniei decât altele, centrale, ce va vedea? Un spectacol dezolant, tineretul adolescent și copiii, dar mai ales tineretul, care stă pe scările blocului, învață acolo să fumeze, să joace cărți, dacă nu și mai rău, într-o inerție foarte vătămătoare. Acest tineret, poate dornic să poată circula, să aibă spectacole, să aibă din nou biblioteci, este lăsat să se descurce singur. Or, astfel, tineretul este o populație care trăiește în două lumi. Pe de o parte ei văd la televizor tot ce se întâmplă, minunile din lumea largă, minunile din centrul orașului, simpozioane, vernisaje, cocktailuri, premiere, tot felul de lucruri care se petrec parcă în altă lume, pe de alta, ei, cu viața lor, mai izolați, într-un fel, de viața asta, decât sunt cei din provincie.

- Dar spuneți frumos, viața drege lucrurile.
- Tot ce am amintit mă face să mă gândesc, în concluzie, că Bucureștiul acesta este un organism, un univers foarte complicat. Mai păstrează în el o mică traistă de amintiri irepetabile, zic eu. Este Bucureștiul văzut mai ales în acele străzi de care pomeneam cu atâta admirație, și mă rog, cu jînd, și care a fost pictat de Ștefan Luchian, de Toniza, de Marius Bunescu, de Hary Daniel, de R. Iosif.

- Le-ați consacrat studii și cărți întregi acestor pictori, care au captat pe pânze imagini ale Bucureștilor, dar nu totdeauna din cartierele frumoase de care ați vorbit. Luchian picta Mahalaua Dracului, Iosif a pictat Bărăția, Marius Bunescu, bulevardul Ana Ipătescu, Baltazar, cartierul Silvestru-Aureliu, unde a locuit.

- Pictorii au știut să vadă orașul, cu toate fețele lui: este un București și cu spații de întristare, este și unul cu spații de haz, când vulgar, că nu putem elimina acest lucru, când pitoresc și inteligent, și pe ici pe colo cu câte o adiere de speranță.

*

ELISABETA ISANOS

ÎN ADÂNCUL CUVINTELOR

O LUME CU DOUĂ AMURGURI

Pe planeta aceea, fiecare zi avea două amurguri: amurgul zorilor și amurgul serii. Oamenii nu făceau nici o deosebire între momentele dinainte de zi și cele care preced noaptea, nu venea ceva diferit, ci se întorcea un lucru cunoscut plecat pentru câteva ceasuri. Înainte de zi și înainte de noapte, tot amurg era. Fie că venea întunericul sau începea ziua,

cerul lua o culoare sumbră, un brun nesigur, îndoielnic. Sabinii, unul din popoarele de-atunci, aveau un cuvânt pentru nesiguranța, pentru întunericul palid al începuturilor: *creper*. Fie că anunța ziua cu întâmplările ei, fie că vestea noaptea cu vise, coșmare și spaime, schimbarea trezea oricum un fior de neliniște. Culoarea mohorâtă a dublului amurg de pe planeta aceea venea din amestecul întunericului cu lumina. Amurgul nu era niciodată pur, ci confuz ca o învălmășire, poate chiar o luptă între contrarii: o tranziție, care se încheia fie cu instalarea luminii, fie cu victoria nopții. Locuitorii planetei aveau un cuvânt anume pentru momentul când se lămurea victoria zilei: *diluculum*, originar din verbul care înseamna a lămuri, a vorbi clar. Nu aveau însă nici un cuvânt special pentru începutul începutului de noapte. Poate-l numeau *sērus*, târziul? În limba lor, trecerea de la zi la noapte și de la noapte la zi se chema *crepusculum*. Profunzimea acestui cuvânt ascunde o lume dispărută, care poate fi zărită și în adâncul cuvântului românesc *amurg*, compus al lui *murg*, însemnând și el atât timpul care precede noaptea, cât și cel dinaintea dimineții: *murgul* serii și *murgul* zorilor. A *murgi* însemna a se face seară, dar și a se face dimineață. Stranie confuzie, păstrată de altfel și în cuvântul francez *crépuscule*: până acum vreo patru sute de ani denumea vremea dinainte de răsăritul soarelui, apoi, labil, s-a fixat asupra celei de după apus, semn al moștenirii rămase din latinescul *crepusculum*.

Amurgul românesc nu este înrudit cu *crepusculum*, ci provine, după cum se spune, dintr-o misterioasă particulă *mer* din proto-indo-europeană, și se leagă prin origine de dimineața germană, *morgen*, și de cea engleză, *morning*. Așadar, amurgul nostru, în același timp matinal și crepuscular, nu e moștenit din latină. S-a născut, ca și cuvântul latin, dintr-un anumit fel de a privi cerul, de-a lungul miilor de ani. Am pierdut acest mod de a fi în raport cu cerul și de a numi lumea. *Murgul* românesc, nume de culoare, înseamnă cenușiu închis, mohorât, când se vorbește despre lucruri și oameni, dar cu o nuanță în plus față de latinul *creper*, și anume roșcatul închis, când e vorba despre cai și vite. Un vițel născut în amurg se chema pe vremuri *murgoci*.

Nu viețuim pe aceeași planetă cu strămoșii noștri. Azi, când spun *amurg*, simt în cuvântul rostit doar stingerea treptată a zilei. Nu mă mai înfioară impuritatea amestecului dintre noapte și zi. În schimb, văd colorația cerului, devalorizată totuși prin prea deasă evocare, alt interes de a privi cerul nu mai am, de vreme ce lumina naturală nu prea mai contează. Poate că văd în sinea mea un anumit amurg, cel care colora cerul în spatele clădirilor din Intrarea Popa Nan. Cu ajutorul acestei amintiri am reușit să situez în spațiu casa noastră, care nu mai există de mult: era cu fațada spre sud, clădită deci pe axa *cardo* a orașului, după concepția veche care-l structura printr-o cruce.

O fi oare adevărat că *amurg* se înrudește cu latinul *amurca*, un cuvânt de culoare brună,

denumind spuma ieșită din presă la strivirea măslinelor? Ori că *amurca* vine din grecescul *amolios*, timpul mulsului? Strivirea nu e și ea tot un muls, al măslinelor? *Amurca* s-a păstrat în franceză, cu sensul din latină: *amurgue*. Măslinul era un arbore sfânt. Originar din insula Creta, era protejat de zei în Egipt, ca și în Grecia și Roma. Conform cu legile lui Solon, orice cetățean grec care tăia un măslin era condamnat la moarte sau exilat. De ce să nu cred că strivirea măslinelor și ivirea uleiului era un fel de ritual urmărit cu atenție, poate chiar cu evlavie? Pliniu cel Bătrân spune că uleiul se forma în fructe de la răsăritul stelei Arcturus până la data de 16 septembrie. Regula era: „Să nu rupi și să nu lovești măslinul!” Pentru a-l culege, crengile erau bătute ușor cu trestia. La greci, inventatorii tuturor viciilor după opinia lui Pliniu, unii șefi de săli de gimnastică au vândut uleiul răzuit odată cu rapănul de pe trupurile atleților pe zeci de mii de sesterți celor care-l foloseau la oblojeli și nu-și puteau permite să cumpere ulei curat, pentru că era prea scump.

Aș vrea să mai pot vedea în adâncul cuvântului *amurg* spuma măslinelor strivite, să aud susurul laptelui muls, să văd nu numai culoarea roșcată a cerului ci și coame de cai murgi. Aș vrea să am câte un cuvânt special pentru fiecare etapă a dimineții, să știu cum să traduc în românește *crepusculum* când se referă la zori, cum să spun pe limba noastră *diluculum* sau *aurora*, ca să le deosebesc de dimineața propriu-zisă...

Cu totul întâmplător, căutând altceva, am dat peste un termen științific, dar cu sonoritate poetică: *lumina zodiacală*, lucirea palidă care apare pe cer îndată după apusul soarelui sau înainte de răsărit. Lumina amurgului de zi sau de noapte, soră cu latinul *crepusculum*, a fost studiată de un savant de renume, boierul basarabean Nicolae Donici din Dubăsari, care-și construise un Observator în parcul conacului. În perioada dintre 28 iunie 1940 și iulie 1941, Observatorul boierului a fost distrus de țărani. Sinistră ironie: tocmai de aceia care încă mai aveau în graiul lor cele două amurguri cu lumina lor tulbure, murgul serii și murgul din zori...

Mă simt sărăcită de un amurg. Nu-i exclus să nu mai avem amurg deloc. Cine mai are timp să se uite la cer? Pe strada bucureșteană care leagă Sărindarul de strada Constantin Mille, a rămas la colț un loc viran cu cărămizi. Îmi aduc vag aminte că era acolo o clădire veche, probabil de sfârșit de secol XIX sau început de secol XX; pe firma de deasupra ușii scria: „Librăria tehnică”. Acum, cineva a scris un grafitti mare pe calcanul dezgolit al casei de-alături: „Privește cerul!” Am ridicat automat ochii: era înnourat și se însera.

UN LUCRU SPUS DE DOI NU-NSEAMNĂ-ACELAȘI LUCRU

„Noi amândoi avem același dascăl./Școlari suntem aceleiași păreri.../Unitul gând oricine recunoască-l./Ce știi tu azi eu am știut de ieri./De-aceleiași lucruri plângem noi și râdem.../ *Non idem*

est si duo dicunt idem. Sau după însuși adagiul latin: *Si duo dicunt idem non est idem*. Un lucru spus de doi nu-nseamnă-același lucru. Noi amândoi vorbim aceeași limbă, și totuși ceea ce spunem diferă, iar diferența se adâncește și mai mult când vorbim limbi diferite. Cineva spunea: „Cuvintele, aceste vehicule urgente ale gândirii...” Vehicule, și încă urgente? Nici pe departe. Cuvintele sunt entități de o natură cu totul specială. Le-aș compara cu aisbergurile: partea sensibilă, ceea ce se vede la suprafață, e doar o câtime aproape insignifiantă față de partea scufundată în adâncuri, unde, dacă pătrunzi, descoperi ecouri uimitoare, profunzimi de sensuri și lumi dispărute. Profunzimea cuvintelor este dublă: în spirit și în timp, ține de duhul și de experiența fiecăruia, ca și de vechimea și de istoria cuvântului.

În general, este tradusă numai „partea vizibilă a aisbergului”. Potrivit pentru textele științifice și tehnice, acest tip de traducere nu este bun și pentru cele de natură poetică, acolo, ceea ce trebuie tradus sau măcar sugerat e tocmai partea scufundată a ghețarului. De pildă, la traducerea unui text din română în franceză, ar fi simplu de tradus *vis* prin *rêve* sau *songe*. Totuși, chiar și într-un asemenea caz, destul de simplu, există nuanțe care se pierd. *Vis* și *rêve* nu spun exact același lucru.

Vis vine din latină, *visum*, derivat din verbul *video*, a vedea. *Visum* însemna în latina clasică *viziune*, ceva văzut, perceput cu ochii, dar și nălucire. Așadar, *visul* este o imagine vizuală, e ceea ce vezi

cu ochii, fie în stare de trezie, fie în somn. În schimb, *rêve* din franceză nu are legătură cu vederea, provine din verbul *rêver* care a însemnat până în sec. al XV-lea a *vagabonda*, derivat la rândul lui dintr-un cuvânt vechi cu acest sens, *esver*, de origine incertă, fie din latină, *aestuare*, a fierbe, a fi agitat, fie din *esvo* din galo-romană, preluat din latina populară: *exvagus*, ieșit din cale, alături de drumul. În afară de vagabondajul cuvântului însuși, din latina clasică în cea populară, de acolo în galo-romană și așa mai departe, e de remarcat faptul că în franceza actuală există un verb din aceeași rădăcină, *endêver*, care înseamnă a turba, a fi furios, a ieși din normal, ceea ce probează rezistența în timp a primului sens al lui *rêver*. *Rêve* înseamnă, așadar, rătăcire de la firesc, ieșire din obișnuitul zilei, așa cum vagabondul se abate de la norma traiului celorlalți. Visezi, vagabondezi... Cuvântul românesc denumește obiectul visării, *viziunea*, cel franțuzesc se referă la modul cum s-a ajuns la ea; e o diferență subtilă, dar esențială.

Nici *songe* nu este mai aproape de visul românesc, provine din cuvântul latin *somnium*, de la *somniare*, din aceeași rădăcină cu *somnus*, somn, însemnând asociere adesea incoerentă de idei, în timpul somnului, dar și a avea ceva în minte, a te gândi stăruitor la ceva. O frumoasă expresie franceză, *songe-creux*, a însemnat până în sec. al XV-lea „cel ce se gândește adânc”, azi semnifică „acela cu capul în nori”, cu gândul aiurea.

Desigur, în funcție de context, sensurile se pot schimba nuanțându-se. Cu toate acestea, va rămâne mereu o distanță, o falie subțire între *vis* și *rêve*, între *vis* și *songe*. Cuvintelor franțuzești le lipsește ideea de *viziune*, de *ceva văzut cu ochii*, iar cuvântul românesc nu cuprinde aluzia la *rătăcire*, fie în somn, fie cu ochii deschiși; în plus, nici nu trimite prin originile lui la noțiunea de somn. *Je rêve de toi, je t'ai vu en rêve* ar putea să însemne în partea sa cea mai profundă și mai greu de tradus *mi-am ieșit din cauza ta din trezia obișnuită sau din somnul liniștit și m-am abătut spre tine ca un vagabond pe căi neumbrate*. *Je songe à toi* ar putea fi: *mă gândesc la tine tot timpul, ca în starea de somn, ieșindu-mi din obișnuitul zilnic*, deci e tot un fel de vagabondaj în afară de norma traiului normal.

Cât despre cuvântul românesc, el își resimte nevoia unei lărgiri prin faptul că admite două pluraluri, *vise* și *visuri*, cu un început de specializare: *vise* pentru viziunile nocturne, *visuri* pentru cele cu ochii deschiși. *Non idem est si duo dicunt idem*. Când doi visează, nu-i același vis.

Surse:

- DEXI. Ed. Arc/Gunivas, 2007;
- Dr. Mihai Vinereanu, Dicționar etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică. București, 2008;
- LAROUSSE de la langue française, LEXIS. 1979;
- Dictionnaire étymologique et historique du français. LAROUSSE, 1993.
- Mihai Eminescu, Poezii. Editura Minerva, București, 1982, vol.II

*

PEGAȘ

ION MURGEANU

SERILE

De la un timp serile vin tot mai des noaptea par
nesfârșite

Când serile aveau timp de povești și lumea de
ascultat zvonuri din trecut

mi-aduc aminte o seară anume când i-am pierdut
urma și numele copilăriei

mi-aduc aminte seria serilor de iluzii un fel de *fata
morgana*

mi-aduc aminte seara când m-am născut și în
fereastră bătu cineva

serile de la mănăstiri serile drumețiilor încheiate
armonios

sara pe deal buciumul sună cu jale automobilul rula

iar eu cântam în gura mare într-un cor implicat

serile revelației serile bucuriilor intense greu de
stăpânit de oprit printre noi

serile purtând călători clandestini frontiere de arșiță
ale tuturor posibilităților

m-am exclus serilor cu obrazele trase am fost un
călător discret dar eficient sigur de sine

serile pe munte când ți-am recitat *fericirile* serile de
pe vale tălăngile

atunci când serile presimțeam acut originile mele
rurale

serile când mă întorceam cu vacile de la câmp

seara târziu când tata ne ieși între vii înainte *seara
rușinii*

nevindecată în timp nici de timp

seara când m-am adăpostit de tata și mama îl
implora să mă caute

serile iertării serile binecuvântării mirosul tare de
fum și de tizic

serile de iarnă când se lăsa cu frig în sobă focul se
auzea bubuind ascultam

vrăjiți poveștile focului

seara la fântână verile când ciutura se răsturna

în apă chemând pe cineva bolborosind în adânc

serile la zorleni cu surorile la apă la curte curtea
fusesse regală

serile când stăteam în fereastră și scriam versuri
seara botezului meu literar cu public când cineva
observase

ce făceam eu acolo fără ca eu să-mi fi data seama
seara despre care a doua zi mi s-a spus că am fost
văzut de pe uliță *ce făceai*
tu acolo seara trecută stăteai gânditor ca un poet în
fereastră

scriai poate chiar compuneai

serile timidității serile răzvrătitului de mai târziu
peste ani serile de librărie freamătul serilor literare

discuții prelungite în noapte târziu
acum serile trec repede vin noapțile care rămân
insistente și totuși nesigure

în seara de vară când mă nășteam mă întâmpină în
privaz prietenoasă

șoptindu-mi ceva indistinct prima mea noapte

aici pe pământ *nascentes morimur.*

*

VICTORIA DRAGU DIMITRIU

*MEMORIA
COLECTIVĂ*

Din haită rămâne în urmă un pui
Și nu-i aud plânsul și haita se duce
Și poate că nu-i va păsa nimănui
De trupul micuț, înghețat la
răscruce.

Se-mpinge în labele strâambe și
crude
Și geme la stelele fără noroc
Când, blândă, în noapte-o chemare
aude
Și vede, aprins în poiană, un foc.

Da, focul de spaimă e, Zeu de
temut,
Dar puiul e singur și noaptea e
rece;
Prin inima lui, de puiandru pierdut,
Un soi de nădejde răsare și trece.

Voci dulci se aud, de copii și femei,
Miresme ciudate din lucruri se rup
Și flacăra caldă trezește scânteii

În ochii ascunși, de șacal sau de
lup.

Iar stelele, sus, îi răspund cu lumini
Și puiul se duce spre vatră, supus,
Târâș, printre pietre tăioase și spini,
De dorul măicuței pierdute răpus.

Dar cine s-audă puiandrul flămând,
Cu scâncetul moale cerând ajutor?
La focul mocnit, cu tăciuni
fumegând,
Își cântă și oamenii spaimelor lor.

E beznă adâncă, iar focul – firav...
Din noapte, deodată, răsare ființa,
Șacalul sau lupul, puiandrul jilav,
Și arma lui unică e neputința.

Iar când l-au zărit și cuiva i-a fost
milă,
O mână s-a-ntins spre făptura
predată
Și focul a pus în privirea umilă
Speranță și dragoste nemăsurată.

Boticul se-ascunde-n al palmei
căuș,
În mâna de silex și lance asprită
Și puiul de fiară e-acum cățeluș,
Iar inima omului bate grăbită.

Acolo, la foc, s-au hrănit, s-au
culcat
De-a valma. Doar tatăl de veghe
rămâne
Și când deslușește, de-abia, un
oftat,
Nu știe: sunt pruncii sau puiul de
câine?

Acum, dorm grămadă puiandrii
sătui
Și cald e acolo, căldură de frate.
L-au luat, e cu ei, e al lor, sunt ai lui –
Dar mult mai târziu se vor ști astea
toate.

BALADA SAȘEI

Lângă Biserica Olari,
Mai sunt încă ascunse-n stradă
Rune bizare, de baladă,
În semnele de pe trotuar.

Orice poveste lasă urme
Dar prea puțini, cu toate-acestea,
Pot reconstitui povestea –
Doar câinii, care știu să scurme.

Dacă eu știu și-s pătimașă,
Nu-i pentru că am deslușit
Ceva-n asfaltul cârpăcit,

Ci pentru că am fost părtașă.
O vrăjitoare sau o știmă,
În zori de zi, la ceasuri mici,
Zvârli o pungă cu pisici,
Înfăptuind astfel o crimă.

Punga cu pui a nimerit
Pe-o traiectorie ciudată
Curtea Bisericii, curată,
Și un tufiș i-a ocrotit.

Iar mai târziu, la ora când
O duc pe Sașa la plimbare,
Cotit-am – pură întâmplare? –
Pe unde ei zăceau plângând.

Nu, eu nimic n-am auzit
Dar Sașa, brusc, sărit-a gardul
Cum sare la vânat ghepardul,
Și drept la pui s-a repezit.

Deși era doar o puiacă
Și încă mirosea a lapte,
Îndată a trecut la fapte:
Știa ce trebuie să facă.

I-a scos din punga tâlhărească,
I-a lins pe capetele moi
Și s-a întins lângă pisoii,
Strângându-i să se încălzească.

Iar puii au găsit cu cale

Să se oprească din bocit
Și-ndată s-au înghesuit
Să sugă din blănița moale.

Și cum stăteau lângă tufiș,
Eu trei pisoi am numărat,
Un alb, un negru și-un roșcat,
Ca la UNESCO în afiș.

Tocmai scrisesem despre mâțe
Și socoteam că-s specialistă,
Iar întâmplarea asta tristă
Venise ca să mă ațâțe.

Doar una-i să le scrii povești
Duoase, micilor feline,
Plângându-le de milă bine,
Și alta e să le-ngrijești.

Cum mai stăteam încă pe gânduri
Ce să mă fac cu-atâți pisoi,
Sașa ales-a pentru noi
Cum a făcut în multe rânduri.

Le-a luat pe toate-n bot cu milă
Și-n grijă mi le-a dat solemn,
Făcându-mi hotărâtă semn
Că pot să fiu și eu utilă.

Le-am pus în șalu-mi de mătase.
Erau atât de mici și slabe!
Sașa sărea pe două labe,

În drumul nostru către casă

Să-i pupe, dintr-un salt, pe pleoape.
Ca o mămică pisicească,
Se pârpoalea să-i liniștească –
Noroc că locuim aproape!

Pe drum, deodată a fost s-apară
O doamnă foarte oarecare
La vorbă și la-nfățișare
Și totuși, ca o vizionară,

S-a repezit la mica salbă
De pisicuțe speriate
Și smulse una dintre toate:
- A mea este pisica albă!

Ei, Sașa n-ar fi vrut s-o dea,
Dar doamna se jura pe stele:
- O duc în dar fetei mele,
Viață regească va avea!

Și ce v-ați face voi cu trei?
...Știa cucoana s-o întoarcă!
Iar alba a-nceput să toarcă
Lipindu-se de mâna ei.

A fost supremul argument
Și Sașa nu s-a mai opus.
Mult mai târziu, cândva, mi-a
spus
Privindu-mă în ochi atent:

- Ea le-aruncase, fii pe pace,
Și, pradă unor remușcări,
Venise de la depărtări
Să vadă ce mai poate face.

- Ei, asta-i bună, ce spui tu?!
Citit-ai prea multe romane
Cu pisicuțe și cucoane.
Iar Sașa: – Zău, mamele știu!

Dar astăzi, cred c-avea dreptate.
Pe ceilalți i-a crescut cu drag –
Parcă îi văd mergând șirag
Spre farfurioarele cu lapte.

Era o veselie-n casă,
Cu urmărit și cățărări!
Pisicile-și fac lesne scări,
Sar la trapez și fără plasă.

Le vezi, sau crezi că le-ai văzut,
Fulgere mici prin încăpere,
Ba sus, pe lampă, ba-n unghere,
Pe unde nimeni n-a-ncăput.

Iar cățelușa, în extaz,
Le urmărea neconținut,
Ca o găină ce-a clocit
Răuștele, când ies pe iaz!

Sosi și clipa de amar

Când cotoiașul cel roșcat
O casă bună și-a aflat
Și a plecat în Militari.

Avem adesea știri și poze:
Mănâncă șuncă și salam,
Pe-afară e plimbat în ham
Și duce-o viață ca pe roze.

Are un singur...cum să-i spun,
Defect, virtute sau ponos?
Se-apropie de câini voios,
De câte ori îi ies în drum.

Crede în ei, și-orice cățel
De mama lui îi amintește,
Vrea să le spună că-i iubește
Și-i pare că sunt toți la fel.

Și-i mârâit cu supărare.
Câinii socot că îi provoacă,
Dar el socoate că-i de joacă
Și-i bucuros nevoie mare.

A fost mai trist la început,
Și pisicuța a fost tristă,
Dar n-au strâns lacrimi în batistă.
Așa cum Sașa le-a cerut,

Au încercat să fie duri,
Și au pășit în viața nouă
Cu ochișori muiiați în rouă

Și hotărâre pe figuri.

Și dacă miaună, cu dor
De joacă și de-nvățătură,
De cum aud o lătrătură –
O caută pe mama lor.

Rămași, prin timpul ce-a trecut,
El năzdrăvan și ea ghidușă
– PISOI creșcuți de-o cățelușă –
Nu uită cine i-a crescut.

MOLDA

Când treci de Milcov și crește holda
Pe cele dealuri, sus, în Moldova,
Tu să mă-ntrebi de năvalnica Molda –
O vom simți alergând încotrova.

...Câine de neam, conducea
vânătoarea.
Mamă a haitei domnești de temut,
Adulmecase, suind trecătoarea,
În cețuri groase, noul ținut.

Coarne de aur legănau cerbii;
Mierea sălbatică înmiresma
Bolta pădurii și firul ierbii;
Turma de zimbri spre Nord suia.

Tot mai adânc îi chema în pădure,
Albă nălucă printre goruni.
Toți vânătorii puteau să jure
Că nu există câine mai bun.

Dar mai târziu, pe la ceas de apus,
La ceas de taină, cum spun
bătrânii,
Când toți s-au strâns lângă zimbrul
răpus
Și au venit să se gudure câinii

Lângă mormanul de nobil vânat,
Veseli să-și capete dreapta
răsplată,
Căteaua Molda n-a mai lătrat
Și s-a lăsat îndelung așteptată.

Sfârșiți de sete, teamă și foame,
Până spre ziuă, n-au îndrăznit
Să frângă pâini și să rupă hartane.
Dar Molda, mândra, n-a mai venit.

Au căutat-o (viță regească!)
Prin tot ținutul, an după an –
Îi pregătiseră, s-o răsplătească,
Zgardă de aur și un caftan.

Dar niciodată n-a apărut,
Iar vânătorii ajunși aci,
N-au mai plecat din frumosul ținut,
Și-au făcut case, pomi și copii.

Molda, acum, este apă și țară,
Vechea legendă se povestește,
Numele ei e strigat iar și iară,
Dar niciodată nu se ivește.

Eu, de aceea, pun aici slova:
Strig-o și tu pe cățeaua divină,
Când ai să mergi la străbuni, în
Moldova –
Poate la strigătul tău o să vină...

(din „Versuri tandre pentru câini și cățelandre”,
București, 2012)

LUCIA OLARU NENATI

LA POÉSIE

Retrouver la Parole
Dont Dieu a forgé
Sa vision de l'univers futur,
Facile à reconnaître
Impossible à dire.

Comment décrire
Ce que l'on voit

De ses yeux qui ne s'arrêtent qu'un instant
Sur l'infinité du monde,
Le Tout vu par le Grand Soi
Avant d'être dit
Pour en faire
La matière dont l'amour se nourrit?

LES CATHERINES DE MA FAMILLE

Les Catherines de ma famille,
Fleurs d'agave
Vues à travers le brouillard,
Honorèrent Dieu
Dans leur discours
Aussi grave que les pierres.

Les Catherines de ma famille
Ont bu assoiffées
La coupe de l'amour
Dont le vin était lourd,
Mais sans être vaincues
Par la sombre destinée.

Les Catherines de ma famille,
Le chagrin les a fondues comme neige,
Mais on les voyait de nouveau afferemies
Comme l'acier.
Elles ont bercé des ailes en chantant
Et ont élevé vers le ciel
L'enfant.

Les Catherines de ma famille,
La peau sur leurs seins était douce
Comme la fleur sur les cimes,
Elles ont chanté, aimé et toujours oublié
La profondeur de l'abîme.

Les Catherines de ma famille,
Catherines de l'amour,
Parfum d'agave dans le soleil couchant,
Elles passent toutes à travers mon sang,
Vers d'autres Catherines,
Plus jeunes, toujours.

(du volume « La plus jeune Catherine », 1975)

LES ROBES

Les robes et leur douceur,
Pluie bleues, pluies d'argent
Sur les cintres...

La noire aux fleurs couleur de nacre,
Imprégnée de rêves,
Grisée par les murmures,
La verte, feuille étiolée,
Abandonnée sur une rive brûlante,
Se plaint
Lorsque les saules
Frémissent,
La bleue, suave comme la rosée,
Parfum de matinées irréelles,
Pareille au silence près de la mer,

La blanche, l'innocente...
Les robes et leur douceur...

(du volume « La plus jeune Catherine », 1975)

RÊVE ENNEIGÉ

Enfance des eaux vieilles, la neige,
Cadeau par le soir apporté
Spécialement pour mon âme
Pas encore entamée,
où il n'y a ni malice ni prière.
L'oeil jeune au large du regard,
Ce n'est que lui qui voit la fête,
Ce n'est que lui qui voit
Dans le sapin la cloche lourde,
Cristal de la voix verte.
Moi et le chêne habillé de blanc
Passons par la soirée, couple majestueux,
Par dizaines, les dimanches et les jours de fêtes
Neigent sur nous en dansant,
Ils neigent dans mon âme, les anniversaires,
Dans chaque murmure il y a un Noël endormi,
Des luges chargées de noix arrivent de loin,
C'est la fête blanche, pour que je m'en réjouis,
C'est la fête blanche, pour que je respire.

(du volume «Routes», 1977)

(versions françaises: Elisabeta Isanos)

*

FEREAȘTRA CU CĂRȚI

O CARTE CUCERITOARE: GRAȚIE ȘI ÎNȚELEPCIUNE

A apărut de curând, în luna ianuarie, o carte cuceritoare: **VERSURI TANDRE PENTRU CÂINI ȘI CĂȚELANDRE**, poezii, de Victoria Dragu Dimitriu. Este „perechea” unei alte cărți de versuri, publicată cu ani în urmă, **VERSURI NOI DESPRE MÂȚE ȘI COTOI**, ale cărei texte au avut parte și de transpunerea muzicală, pe un CD însoțitor. Victoria Dragu Dimitriu este o cunoscută scriitoare, autoare de romane și a unei serii de cărți despre istoria vie a Bucureștiului, adevărată cronică modernă a orașului nostru greu încercat.

La prima vedere, poeziile cuprinse în această carte dau impresia unor grațioase piruete de cuvinte, abia atingând pământul cu poantele. Încet-încet, aproape fără să-ți dai seama, înțelesul lor profund, dulce-amăru, iese la suprafață. Spuneam cu prilejul apariției cărții anterioare, că sunt foarte rari scriitorii autentici în stare să scrie rânduri care să poată fi citite atât de oamenii maturi cât și de copiii, aceștia necunoscând canoane, convenții și alte artificii necesare celor mari. Doamna Victoria Dragu Dimitriu este un asemenea scriitor, cartea de față o dovedește o dată în plus.

Din cele mai vechi timpuri, măștile de animale au folosit autorilor de fabule, de la Esop și La Fontaine până la al nostru Donici, pentru a ascunde sub înfățișări de fiare, găze sau păsări vicii și defecte omenești. În poeziile Victoriei Dragu Dimitriu se întâmplă contrarul: animalele nu sunt simple măști, ele întruchipează în chip natural trăsături umane, nu defecte, ci calități ideale, adeseori pierdute, din păcate, de semenii noștri, păstrate sau refugiate temporar, ca pe vremuri de restriște, sub blănițele reprezentanților altor specii. Cățelușei Sașa, care se întrebă asupra identității proprii, i se răspunde: „Ai aflat, iubito, fii mândră de tine:/Ești Câine și-ți stă foarte bine!”.

Poezia intitulată „Memoria colectivă” surprinde momentul când „fioroșii colți albi” s-au lăsat îmblânziți pentru vecie: „Din haită rămâne în urmă un pui/și nu-i aud plânsul și haita se duce...” La vederea focului aprins într-o poiană, „prin inima lui de puiandru pierdut/Un soi de nădejde răsare și trece/.../Voci dulci se aud, de copii și femei,/Mirezme ciudate din lucruri se rup/Și flacăra caldă trezește scânteii/.../Iar stelele, sus, îi răspund cu lumini/.../Iar când l-au zărit și cuiva i-a fost milă./O mână s-a-ntins spre făptura predată/Și focul a pus în privirea umilă/Speranță și dragoste nemăsurată...” Când lumina milei s-a aprins în inima puiului de om din vechime a fost desigur o întâmplare minunată, dar adevăratul miracol s-a petrecut abia după aceea: memoria rasei ocrotite de om a păstrat această lumină, dăruind-o la rândul ei însuțit, până în zilele noastre. E rândul câinelui să

se înduioșeze la vederea unui copil care plânge:
„Plângi singur pe scară./leftină a mai ajuns
lacrima,/Nimeni nu dă pe ea o para,/Nimeni n-o
vede și n-o măsoară./Doar el o caută pe mâna
ta/Și-o soarbe. Și-i plină de săruri amare./Aduce cu
gustul de sânge, de mare./.../Oftează câinele până-
n rărunchi.../Parcă ți-a luat cu mâna sau poate cu
gura,/Usturimea din suflet, din ochi, din
genunchi./S-a așezat lângă tine, te-mpunge cu
botul./Nu mai plânge. Nu-i spune nimic. Știe totul.”
(„Câinele blocului”)

Poate că sămânța milei și a dragostei depășind
limitele speciei exista deja în sufletul canin, și
apropierea de om a făcut-o să încolțească? Ori
omul a făcut-o să apară din nimic, contrazicând
toate regulile luptei pentru supraviețuire? „Balada
cockerului Tom” este o splendidă poezie despre
această miraculoasă milă care trece peste instincte
și patimi: „...O noapte, un aerodrom/Și un cocor din
stol căzut/Și prea frumosul cocker Tom,/Trezit de-
un țipăt neștiut./În zori s-au dus și l-au găsit,/Zăcea
pe-o brazdă-n câmp, departe:/Un trup de-arhanghel
obosit,/Cu-aripile de frunze moarte./.../Și undeva,
sub cerul mare,/În soarele ce răsărea,/Părea că
stolul de cocoare,Prin nouri, încă se rotea./Plecau,
lăsând în urma lor,/Pe-a câmpului tipsie vastă,/Un
om, un câine și-un cocor,/Loviți de milă și
năpastă./...//L-au ridicat cu brațe bune./El s-a lăsat
– un trup suav./Nu mai era sălbătăciune,/Era doar
un copil bolnav./,,,/Se știe, timpul care trece/E chiar
prin el o vindecare - /Cocorul lor putea să

pece./.../Și pasărea, din nou străină./Sălbatică, din neam ceresc,/S-a ridicat trufaș din tină...”

Mila care transgresează granițele dintre specii, puterea miraculoasă, unică, a iubirii simple, fără cuvinte, ci numai fapte, înflorește și în sufletul cățelușei Sașa, autoarea unei inițiative incredibile: adopția unor pisoi găsiți de ea pe stradă, în ciuda faptului că, după cum se știe, câinele și pisica sunt „dușmani naturali”... „Oare este cu putință ca legenda să se dreagă? Să se schimbe dușmănia, să vedem că nu mai este,/Iară voi, Bastet și Sașa, să intrați într-o poveste?” (“Legendă românească”) Povestea, reală, ridicată la cer cu aripile de cocor ale poeziei, aflăm din „Balada Sașei” că s-a petrecut „lângă biserica Olari”, unde „o vrăjitoare sau o știmă,/În zori de zi, la ceasuri mici,/zvârli o pungă cu pisici...” Din fericire, au fost descoperite de Sașa, în timpul plimbării zilnice prin cartier: „Le-a luat pe toate-n bot cu milă/Și-n grijă mi le-a dat solemn,/Făcându-mi hotărâtă semn/Că pot să fiu și eu utilă...”

Fie de apartament, fie „maidanezi”, fie ciobănești sau polițiști, indiferent ce nume poartă, mai neaoș sau mai pretențios, câinii fac întotdeauna câte ceva, sunt „muncitori”. Și mai ales iubitori. Două calități pe care oamenii par a fi început să le uite. Uneori, câinii devin emblematici, precum faimoasa cățea Molda; autoarea îi închină o baladă, din care voi cita doar finalul, pentru a lăsa lectorului plăcerea de a o descoperi: „Molda, acum, este apă și țară,/Vechea legendă se povestește,/ /Numele ei e strigat iar și iară,/Dar niciodată nu se ivește.//Eu, de aceea, pun

aici slova:/Strig-o și tu pe căteava divină,/Când ai să mergi la străbuni, în Moldova –/Poate la strigătul tău o să vină...”

Melodioase, zâmbitoare și înțelepte fără ostentație, surprinzătoare și în același timp apropiate de sufletul nostru, simple în aparență, dar de o mare profunzime, poeziile Victoriei Dragu Dimitriu sunt un dar care va merge la inima cititorilor de orice vârstă: „Când treci de Milcov și crește holda/Pe cele dealuri, sus, în Moldova,/Tu să mă-ntrebi de năvalnica Molda –/O vom simți alergând încotrova.//.../Coarne de aur legănav cerbii;/ Mierea sălbatică înmiresma/ Bolta pădurii și firul ierbii...”

ELISABETA ISANOS

*

FEREASTRA SPRE LUME

BIBLIOTECA DIN NOROI

Acum câteva săptămâni, pe 21 ianuarie, o zi de iarnă cu început furtunos, pe la prânz când ninsoarea începuse să se prefacă în ploaie, pe trotuarul care mărginește de o vreme-ncoace șantierul parcării subterane din fața Universității, dizlocând, dezrădăcinând, aș zice, (pentru câtă vreme?) statuile celor patru ctitori ai culturii

românești, am zărit un tânăr chincit lângă un vraf de hârtii. Erau cărți și ziare vechi aruncate pe jos, lângă zid. Întâmplarea face ca peretele lângă care zăceau să aibă cam la înălțimea unui stat de om o nișă destul de încăpătoare, care le-ar fi putut adăposti; faptul că erau zvârlite în noroi arată că acela care le aruncase nu și-a făcut nici urmă de grijă cu privire la soarta lor, le-a tratat ca pe niște obiecte complet nefolositoare, de care trebuie să te debarasezi. Chiar după colț, la colonade, există un anticariat, dar la ora aceea, sâmbăta, era închis. Se poate presupune fie că persoana ajunsese înainte de închidere și fusese refuzată, fie că venise după, și atunci primul gând a fost să scape cât mai repede de povară.

Tânărul care căuta prin vraf își umpluse deja o sacoșă, și tocmai avea în mână un ghid vechi al Parisului. După câteva minute, și-a luat sacoșa și a plecat. Aproape tot ce a rămas a intrat în sacoșa noastră. Acasă, am șters zierele și cărțile de noroi și le-am întins pe jos în hol să se usuce. Le-am descoperit treptat. Erau, printre altele: Vasile Conta, Opere filosofice. Editura Cartea românească, București [1922]; Simion Mehedinți, Trilogii. Știința-Școala-Viața cu aplicări la poporul român. Editura Cugetarea-Georgescu Delafraș, [1940]; I.A. Bassarabescu, „Ovidiu Șicană”, farsă. Ploiești, Editura Sucursalei SOCEC & Cie, 1922; I.I. Mironescu, Oameni și vremuri. Iași, Editura „Viața românească, 1920; câteva fascicule din „Biblioteca pentru toți” din anii 20 ai secolului trecut, legate într-un volum; M. I. Neumeyer, Graiul ochilor. Știința

privirei în 12 destăinuiri. Editura Societății Anonime „Eminescu”, București, fără an, probabil ceva mai veche decât anterioarele, după limbaj; Émile Faguet, Discussions politiques. Paris, Société Française d’Imprimerie et de Librairie, 1909. Mai erau: două cotidiene vechi și câteva exemplare (25 iunie 1938, 15 aprilie 1939, 29 martie 1941) din Universul literar, ziar condus de Stelian Ionescu, și numărul 4, din 1 aprilie 1941 al Revistei Fundațiilor Regale....

O zi crepusculară căreia nu-i mai lipsea decât asta: o bibliotecă în noroi. Cărți devenite brusc obiecte mute, care nu mai izbutesc să se facă auzite. Mi-a trebuit mult până să le fac să murmure din nou. Asupra celor aflate, îmi propun să revin cu o „dare de seamă” mai amplă.

E.I.

CUPRINS:

- Lucia Olaru Nenati: Fotografia lui Eminescu;**
- Ion Murgeanu: Peste vârfuri. Hermeneutica singularității;**
- Victoria Dragu Dimitriu: Bucureștiul – un univers complicat;**
- Elisabeta Isanos: În adâncul cuvintelor;**
- Ion Murgeanu: Serile;**
- Victoria Dragu Dimitriu: poezii;**
- Lucia Olaru Nenati: poezii (versiuni în limba franceză);**
- Fereastra cu cărți: O carte cuceritoare – Grație și Înțelepciune;**
- Fereastra spre lume: Biblioteca din noroi.**